

www.e-rara.ch

Joh. Helffrici Jungken... Chymia experimentalis

Jüngken, Johann Helfrich

Francofurti ad Moenum [Frankfurt am Main], 1702

ETH-Bibliothek Zürich

Shelf Mark: Rar 2166

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-15237>

[Caput XI-XV.]

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

℞. Nitri ℥. ℞.
 vitrioli ℥j. ℞.
 salis armon. ℥j.
 alumin. ℥iij.

arenæ lotæ, & exsiccata duplum, trita & mixta destillentur per gradus, liquor egressus rectificetur per M. B. & servetur.

Cum charta bibula in globulum formata, & aqua fontana prius humectata, tum hoc spiritu imbuta, fricentur dentes, qui in momento eburnei fiunt, hæc tamen cautela, ne labia attingantur.

C A P U T X I.

Cordialia examinat.

HÆc, antequam legitimam præstent opem, *causa morbifica prius ablata sit*, aliàs frustra adhiberi notabis, præter expectationem. In viventium etenim corde lampas ardens, sive motus vitalis, variis vel diminuitur vel exaltatur modis, pro spiritus vitalis varia dispositione, & spinarum sive spiculorum constitutione.

Ingeniose admodum spirituum fabricam, ac eorundem vel impeditum vel auctum motum pertractat politus noster *Cl. Wilb. ten Rhyne*, Bilis inquit, sive partes subtiles agiles mobiles, universalis in sanguine motus, sive circulationis author primarius, particulari etiam agitationi subjacet: Dum subacidæ lymphæ obvia vitalem excitat effervescentiam, dum inter se particulis diversâ figuratum acie instructis, dimicant, ut innatum calidum jugiter toto in corpore foveatur.

Verum *illa perturbatio medium commixtionis, & dulcificationis est*, quâ omnia mitia, quia ex motu subtilia evadunt, ut tandem in ipsos animales spiritus eleventur. Hæc enim inter hos & vitales intercedit differentia; quod *vitales sanguini cui in temperiem cedunt, includantur, qui tum animales potentialiter includunt.* Cum
 verò

verò hi actu à sanguine separati sunt, animalium functionum authores, (quatenus scil. humoribus sese immiscent, ut dulcificent vitales,) existunt.

Jam indicasse sufficiat, omnis generis ignes per modum effervescentiæ excitari; sive vitalis fomes nativo calido foveatur, sive humores in fervorem proni confluant, sive secreti olei partes in se insurgant, in quibus summa activitatis sphaera est, ut totam sanguinis massam non modo rarefaciant, verum etiam, ni humidum radicale impediret, incendium minarentur: obstat ideoque spirituum vehiculum sanguinis humidum, sive *lymphæ*; quæ verò si crassior visciditas, ad valvulas stagnans implicet, & tum novo lymphæ abundantioris tanquam pistilli affluxu adigatur, dirumpuntur, & ascitide, vel pectus vel abdomen offundunt.

Videmus hinc vario modo offendi spirituum & fabricam & actionem, vel enim dissipati spiritus, corrodescentes relinquunt humores, vel ipsi in ferax alcalinum proclives, præcordia exæstuarè faciunt, & ardentes inducunt febres.

Hicce jam è fundamento haud consideratis, irritò omnia propinantur cordialia: Bina ergò fundamenta acidi & alcali in genere hic curiosè mensurentur.

Si spirituum dissipatio vel oppressio, ex crudiori acido ortum ducat, & particulae spirituales volatiles sulfureæ dulces, eodem supprimantur, sanguinem rarefacientia sulfurea, oleosa, aromatica, salina, volatilia, maximè conducunt.

Spirituum verò deficientium restauratio melius fit per balsamica sulfurea; Motum verò & fluiditatem seri vigorantia, per salina, volatilia inprimis.

Hicce fundamentis sequentes superstruimus medicaminum formulas, ubi, si plus spirituum defectus, quam seri fluiditas, respicienda, optimè conducet ex balsamicis aromaticis facta.

Aqua Cordialis triplex D. D. Fausii.

Recipe Typhorum C. C. succulentorum & recenter minutim incisorum ℞ iij.

Chymia Experimentalis

Rasura unguis alcis ℥iij.

visci quercini.

corylini ana. ℥vj.

succi citri ℔iiij.

per aliquot dies digestis adde.

Florum rosarum r. ℥iiij.

bugloss.

borrag.

primul. veris.

tilia.

rorismarini.

Fol. majoran.

matrisylv. ana. ℥ij.

Flor. pæon.

violar. carul.

lilior. convall.

betonic.

lavendul.

tunica ana. ℥j.

stoechad. utriusque ana. ℥℔.

Radic. Doronic.

cortic. citri.

rasur. santal. citrin.

rubri ana. ℥ij.

cassia lign. vera.

galang minor.

radic. contrajerv.

author. ana. ℥℔.

Nuc. mosch.

macis.

caryophyll.

ligni Aloes odorat. ana. ℥iiij.

craci ℥ij. ℔.

sampbor.

camphor. ℥ ij.
Vini Malvat. opt. ℔ iiij.
Aq. rosar.
acetos.
borrag.
bugloss.
fl. thilia.
meliss.
betonic. ana. ℔ j.

misce digerendo per aliquot dies, postea destilla per vitrea vasa magna probe lutata ex M. B. & excipiantur primo ℔ iiij. seorsim, postea alia 4. rursus capiantur seorsim, & tandem reliquæ destillentur ad siccitatem.

De prima destillatione ℔ ij. seorsim ponantur in vitro, & obturata servantur probe S. *Aqua cordialis simplex.*

Alias verò libras duas primæ destillationis sume, & adde.

Essentia cinamomi saccharat. ℥ vj.
citri.
caryophyll.
macis ana. ℥ ss.

conf. alkermes compl. ℥ j.

salis ex cap. mort. calcinat. & cum ultimæ destillationis liquore extracti, & ad summum purificati quantum datur.

Digesta diebus 10. vel 12. filtrentur per chartam, infundibulo vitreo clausam, tum fervetur & signetur, *aqua cordialis composita*, sive tincta.

Quatuor verò libræ secundæ destillationis servantur seorsim & signetur aqua cordialis secundaria.

Usus judiciosus quilibet benè noverit, *spiritibus suppeditant pabulum, particulis aromaticis sulfureis volatilibus constantes* imprimis aqua cordialis simplex, tincta verò præterea simul feri fluiditatem, viscositatem emendando, vigorat.

Nec abfimilem effectum præstat *aqua cinamomi* suo loco descripta;

Vel Rec. *Rosar. recent. contus.* ℥j.

flor. lavendul. m. ij.

meliss. m. j.

caryophyll. num. 40.

cinamomi ℥j.

radic. ireos. flor. ℥. ℞.

benzoi.

storac. calam. ℥ij.

cortic. citri num. iij.

arant. num. ij.

Incisa & contusa cum vino generoso destilla.

Si hæc omnia velis efficaciora reddere, quo simul pituitam viscidam efficacius infringant, & fluiditatem concilient, adde *sal volatile sang. humani*, vel C. C. aut *spir. salis armoniaci*, vel *sal volatile oleosum* & similia. v. g.

℞. *Aqua cinamomi.*

borragin. ana. ℥ij.

essent. ambræ ℥. ℞.

salis. volat. oleos. ℥j.

syr. cinamomi ℥ij.

misce.

Si magis volatilia odorata placeant, fiat seq.

Essentia ambræ & Moschi.

℞. *Ambræ* ℥j.

moschi ℥. ℞.

conf. alkerm. ℥ij.

spir. rosar. opt.

lilior. convall. ana. ℥. ℞.

aq. carbuncul.

Elixir. vita Matthiol. ana. ℥j.

mixta

mixta circulentur per 14. dies vel ultra, vase optimè clauso, post
 filtretur essentia & fervetur curiose; hæc maximè spiritus vitales &
 animales recreat.

Si simul *ratione acidi volatilioris* præcipitantia velimus addere
 vel ligantia,

℞. *Aqua acetos.*
meliss.
borrag.
bugloss. ana. ℥ iij.
rubi idæi.
rosar. ana. ℥ v.
cinamom. ℥ iij.
margarit. præp. or. ℥ j.
C. C. usti præparat. ℥ ij.

misce, & rosarum julepo edulcora. S. *Aqua Perlarum.*

Vel fiat talis Emulsio cordialis.

℞. *amygd. d.* ℥ ℞.
aquæ cinamomi.
bugloss. ana. ℥ iij.
Aqua fl. acat.
ceras. nigr. ana. ij.

Fiat Emulsio, cui adde

Julepi rosar. ℥ j. ℞.
magister. perlar. vel præparat.
corall. præparat. ana. ℥ ℞.
manus Christ. perlar. ℥ ij.

misce

Vel fiat Pulvis Cordialis D. G. Mæbii.

℞. *Eboris præp.* ℥ ℞.
corall. r. præp. ℥ j.
margarit. occid. præp. ℥ ℞.
ol. still. citri rec. gutt. x.

misce, Dosis, quantum tribus cultelli cuspidibus sumi potest.

Vel

Vel hic D. B. B.

℞. Margarit. or. preparat. ʒj.

C. C. usti preparat. ʒvj.

off. de corde cervi nuni. xv.

santal. citrini ʒiiij.

lapid. Smaragd. or.

Rubini.

granator. ana. ʒj.

misce, fiat Pulvis subtilissimus Dosis est ʒj. ad ʒj.

Dantur etiam externa quæ spiritibus reficiendis optimè succurrunt, inter quæ laudatur tale.

Epithema cordiale.

℞. Radic. Angelic.

Doronic.

been utriusque ana. ʒj.

Fol. lauri.

citri.

melissa citrat. ana. p. ij.

Flor. rosar.

caryophyll.

citri.

anthos.

spica ana. p. ij.

nymph. p. j. ʒ.

cortic. citri rec. ext.

arant. rec. ext.

caryophyll. arom.

santalor. omn.

ligni aloes ana. ʒij.

Incisis & conquassatis adde

croci integri incis. ʒj. ʒ.

mista,

mista, aquâ cinamomi humectata tepidè carpis manuum, & cordis regioni applica.

Vel *naribus attrahatur* & odore recipiatur seq.

Aqua Angelica Odorata.

℞. *Aq. rosar. opt.* ℥ iij.
naphæ. ℥ ij.
Vini Rhenani ℥ ℞.
Benzoi ℥ iij.
storac. calam. ℥ ij.
labdani de barb. ℥ ij.
ligni rhod. ℥ ℞.
santali citrin. ℥ iij.
cyper long. ℥ ℞.
caryophyll. ℥ j.
cinamomi ℥ j. ℞.
ireos flor. ℥ iij.
cortic. citri ext.
arant. ana. num. j.

Grosse incisa & contusa per quadriduum infunde, singulis diebus movendo, post macerationem destilla ex M. B. egressum liquorem reafunde & destilla.

De hac aqua primo egredientem nobiliorem seorsim excipe, ac ei infunde *ambrae, moschi, zibeti cum pauco sacchari trita* & nodulo inclusa, & in vitro probè clausa servetur.

Vel Fiat hæc Aqua de Cypro.

℞. *Benzoi* ℥ j. ℞.
storac. calam. ℥ j.
ligni Aloes ℥ ℞.
cinamomi el. ℥ vj.
caryophyll. num. ij.

Omnibus subtilissimè contusis superfunde *aquæ rosar. opt.* pintas ij. &

Qq̄

simul

simul bulliant lento igne, & vase clauso, donec pinta una semis restet. Colaturæ infunde.

moschi opt. gr. xij.
ambra gris. gr. viij.
zibethi gr. iij.
benzoi q. pl.
sacchari candi parum.

Mista in Phiola optimè clausa insolentur.

Ex hisce aquis fit suffitus Regius & nobilis, si in vase ad hoc opus parato argenteo, vel vitreo, cineribus calidis imposito, vapor exhalans excipiat, veleo camerae perfumentur.

Ex remanentia Aquæ Angelicæ pulverisata, cum tragacantho & carbonibus thiliæ, cum aquâ Angelica humectatis fiunt candelæ fumales optimi usus.

Vel additis *ambra, moscho, zibetho*, cum grumis panis calentis recenter ex furno extracti, & *cum tragacantho mixtis fiunt armilla: & corallia odorata optima.*

Quemadmodum verò hæc jam dicta cordialia, balsamicis suis sulfureis volatilibus particulis spiritus exaltant, & seri tenacitatem attenuant & liquefaciunt: Ita jam dicenda spirituum exorbitantem motum restringendum respiciunt.

Inter hæc Acida imprimis legitime parata volatilia excellunt, aqueis & serum restaurantibus diluta; hinc in febribus ardentibus Julapia acidulata optimè conceduntur, largius pota.

Si hisce magis Cordialia immiscere velimus, sequentia conducunt, ubi magis excellit.

Spiritus Regius F. Hoffmanni.

℞. *Spiritus rosar. rectificatis.* ℥iij. ℞.
salis volatilis ℥j. ℞.

Infunde in retortam vitream, & collo retortæ immitte *ambra gris.* ℥. ℞. *moschi* ℔j. mista & linteolo mundo involuta; tum destilla igne.

igne leni per arenam, ac resolvetur moschus & ambra in liquorem, & evahetur instar gelatinæ; spiritui destillato adde *confect. Alkerm.* q. f. cum linteolo in quo ambra & moschus fuerunt, & serva curiose.

Dosis est à gutt. xx. ad xxx. cum syr. rubi idæi vel alio liquore convenient.

Vel fiat hæc aqua cordialis frigida.

- ℞. *Flor. nymphaea alb. rec.*
borrag. rec.
bugloss. rec. ana. ℥j.
Fol. meliss. citrat. m. vj.
cortic. citri rec. ext. num. vj.
santali citrin.
flor. rosar. r. muria condit. m. vj.

Incisa & contusa infunde in

- Aqua acetosa rec. destill.*
flor. borrag. per vitrum dest.
meliss. citrat.
pomor. redolent.
cerasor. nigr.
rubi idæi ana. ℥j.

mista per alembicum vitreum destilla, destillato adde *succi citri rec.* opt. depurat. q. f. pro acore v. g. ad ℥. β. aquæ, succi ℥. β.

Hæc aqua est insignis usus in febribus ardentibus, quia optimè cum tinctura Bezoardica & similibus, ubi adest malignitas, miscetur.

Vel fiat talis Aqua cordialis temperata.

- ℞. *Succi borragin.*
bugloss.
acetosa.
rosar. ana. ℥. j.
Flor. acac. m. iij.

Chymia Experimentalis

pomor. citri num. iij.
 cinamom. ℥vj.
 santal. citrin.
 ligni aloes ana. ℥j. ℞.
 flor. caryophyll. m. ij.
 meliss. citrata m. j.

Destilla f. a.

Si expetatur

Electuarium Cordiale.

℞. Conserv. rosar. ℥viii.
     pulpæ citri ℔j.
 confect. alkerm. ℥iij.
 flor. citri condit. ℥ij.
 cortic. citri condit. ℥j. ℞.
 margarit. or. præp. ℥vj.
 olei cinamomi.
     citri ana. gutt. iij.
 syr. rubi idæi q. s.

Fiat Electuarium.

Vel ℞. Conserv. pulp. citri ℥iij.
     rosar. rubr. ℥ij.
 cortic. citri condit. ℥℞.
 confect. alkerm. ℥iij.
 spir. salis volat. dulcis gutt. xxx.
 syr. acetos. citri q. s.

misce, fiat Elect.

Si externa etiam hic desiderentur, fiat hoc

Epithema frigidum.

℞. Aqua cord. frig. ℥iij.
     meliss.
     rosar. ana. ℥j.

aceti rubi idai ℥j. ℞.
pulpæ cortic. citri. rec. ext. ʒv.
confect. alkerm. ℥j.

misce & trepidè applica.

Hæc & similia in febribus ardentibus optimè conducunt acidis fortificata cordialia, quia spiritus, medicaminibus volatilibus exhaustos, & admodum sudoriferis dissipatos restaurant, & concentrant.

C A P U T XII.

Pectoralia exhibet.

HÆc in genere *pulmones respiciunt*, in suo usu frustratos, qui tamen intricatus admodum est & controversus: hinc tantam respirationis ignorantiam *Cl. Ammannus exclamat*: atque in Medicina inquit idem contingere quod in Astronomia. Nam ante *Copernicum* terra credebatur immobilis, jam verò mobilis. Sic *Helmont* negat moveri pulmones, sed esse solum instar cribri per quod aër in thoracem subeat; quod tamen falsum esse, ipsam autopsiam demonstrare, quippe ea compertum habeamus moveri Pulmones thoracis motu ut respiremus, quam verò respirationem ipsam, nobis usitatam magis, quam notam esse dicitur *Cl. Ammannus* luget: atque hanc suam thesin probat physiologicorum lite de usu pulmonum & respirationis modo.

Interim tamen donec veriora demonstrantur, credendum, respiratione sanguinem non tam perfici, quam propelli & in circulum agi. Licet & hoc negari haud queat, quod aër inspiratione attractus, volatili suo spiritu acido dulci sanguinem imbuat & imprægnat, fixiores verò & crudiores contentas partes præcipitet, & per pulmonum innatam vim ejiciat, atque ita spiritus tenaci humorum corpore detentos liberet & extollat.

Prout enim particulae salinae sive activæ aërem variè ingrediuntur, ita

alterant vel acidas vel alcalinas massæ sanguinæ particulas. Sic in zephyro latitans alcalina sulfuris portio, vegetiorem reddit hominem. Si verò acidum simul volatile per Zephyrum vehatur separatum, bectis spirituum dissipatione exhaustis, succurrunt, spiritibus enim supeditat pabulum; & si alcalinæ suæ parti combinatum sit acidum hoc volatile, pulmonum exulcerationi conferrent, acidum etenim hoc volatile parat viam, & pars alcalina acidum putrefactivum absorbet. Secus quam Boreas, qui tristi sale sive crudiori acido tinctus, & arboribus & pecori sinister existit; in melancholiam pronis tristitiam protractiorem accersit.

Et si superficialiè corpus tangit, illud stringit, faciem excoriat, labiaque findit: Si verò distorquentes animum cura, vel terror, aut vigilia immoderata, &c. idem hoc crudum acidum ad interiora compellant, floridum obtundit sanguinem, languidioremque reddit pulsum; acerbosque halitus versus cerebrum dimittens, sanguinæve massæ se intimè miscens, spirituumque animalium tunc partem quandam constituens, turbat mentem, nervos vellicat, convulsiones excitat, corrodit, & si insurgit altius, spiritus in totum dissipat, ac mortem accelerat: Alias in fauces irruens eas exasperat, strangulationemve iis minatur; Alias in intestina sæviens eadem compungit, immanes dolores colicos excitat, & alvum adstringit; Alias ad urinarias vias migrans, lotium supprimit. Verum mitius existens idem sal, sanos alacriores avidioresque efficit, quandoque rheumate infestat; profundius verò penetrans, corporis obstipat poros; humores acidiores, tussiculosis ac arthriticis noxios, producit: Pleuritidi, si australis Mercurius viam ipsi comparaverit ansam dat. Hæc Cl. Wilhelmus ten Rhynce.

Cum igitur ab extra & ab aëre tanta advehantur mala, quid non in ipso corpore generabitur mali; ex variis diætæ erroribus.

Atque ita diversimodè Pulmonum frustratur usus, semper tamen prægressa spina Helmontiana, ex humorum secretionem orta unde spirituum exilium, & post hoc, humorum lucta, concretio denique exsurgit. Sicuti sæpissimè accidit ubi immoderata celeriorquè infrigida
inglu-

inglurvis astuante corpore, sanguinem coagulat, ubi tum dicta humorum secretio præsto est, pulmonibus tum, secretis suis aculeis sensim corrosionem inducens, & putredinem accelerans. Prout jam crudiores hæ acidæ particulae, variis pituitæ particulis obvolvuntur, vel biliosis vel alcalinis implicantur, ita variant in pulmonibus inducti effectus, vel lenti, vel celeres.

Omnia igitur *Pectoralia respiciunt coagulantes particulas acidas, vario modo inductas, & differentes, ac vel asthma, vel anhelationem, aut suffocationem, vel ipsam denique phthisin inducentes, & cum secreta parte alcalina dimicantes.*

Talia sunt in genere *balsamica sulfureis salinis volatilioribus particulis prædita medicamina; vel acida volatilia, quæ crudius acidum reëtificant, spiritibus succurrunt, & crassiorum cruditatum secretionem adjuvant, putredinique resistunt, & separatarum contrariantium particularum combinationem intendunt.*

Optimè verò hæc acida sint volatilifata & exaltata ac dulcificata alias plus mali, quam commodi afferrent.

Constat ex his *quam inconsideratè nostri Galenici sæpius saccharatis insistant, cum notum sit ex resolutione sacchari, quale acidum hæc contineant, quod secretum, in corpore pugnam excitat, & pulmones magis exasperat exeditque.*

Nec concipere possum vias, per quas hæc dulcia pulmones intrant integra nec resoluta; *per asperam arteriam in illos illabi haud possunt, cum nec subtilissimi liquoris guttula absque dolore & suffocatione transmitti possit, ac propterea valvula obftet: Per ventriculum & longiorem viam absq; resolutione haud migrant, & tunc si resoluta illuc perveniunt, quid aliud quam malum augendo agunt resolutæ particulae acidæ.*

Est quidem & saccharatis suus usus, at nullum unquam vidi phthificum eis restitutum. Dulcia ergò vera quærenda, quæ non mutant suam essentiam, sed integris viribus ad hostem vehuntur, talia sunt *sulfurea, exaltata & volatilifata salina, qualia in triplici dantur Regno, in mineralium tamen sulfuribus potentius quam in vegetabilium.*

bilium. Ubi verò morbus in sua adhuc dum infantia constitutus existit, leviora sæpius conducunt, si ritè adhibentur: dantur enim in vegetabilibus dulcibus particulis prædita, & alcalinis volatilioribus imbuta, quæ ritè parata, & applicata, suam exerunt vim, etsi debilius quam quæ ex minerali defumuntur Regno.

Si ulcere inducto acidæ subiguntur particulae, ut in biliosis sæpius evenit, tunc putredo velocius tepens, optimè acidis volatilioribus inhibetur & corrigitur.

Jam ipsa lustrabimus medicamina generosiora, tam debilia quam fortiora, in pectoris variis affectibus usitata.

Si *tussis desperata & hæmoptosis*, adsint concurrente simul *effervescente sanguinis motu*, ut semper ferè in Phthiseos initio fieri solet, D. D. FAUS hoc propinavit.

Decoctum Pectorale.

- ℞. *Radic. liquirit.* ℥vj.
tussilag.
cichor.
polypod. ana. ℥ss.
ireos flor. ℥ij.
china opt.
Herb. scabios.
capill. vener.
tussilag.
veronic.
fl. rosar. r. ana. m. ss.
sem. + frig. major. ana. ℥ss.
anisi. ℥ij.
jujubar.
sebesten ana. num. v.
caricar. num. viij.
cibebat. ℥j.
caulicum papav. num. ij.
hordei mund. m. j.

Infunde horis vj. vel ulterius cum. s. q. aq. font. in loco calido, postea coque in diplomate ad medietatem, & tum colentur fortiter.

Colatura recipe ℥. viiij. adde

syr. de liquirit. ℥x.

loch. sani & experti. ℥j.

mellis rosati colati ℥℞.

misce & de hoc Decocto sume tempore matutino & pomeridiano per se ℥iij. vesperi verò uni dosi adde

Essent. fl. papav. errat. gr. v.

laudani Opiati gr. j.

Olei dest. anisi gutt. j.   Mf.

Vel Recip. *Radic. plantag.*

endiv. ana. ℥ij.

herb. portulac.

violar. ana. m. iij.

sem. cydon.

psyllii ana. ℥iij.

passul. min. ℥j.

jujabar. num. xx.

flor. papav. err.

violar. ana. p. ij.

Coque in s. q. aquæ font. *Colatura sume* ℥viiiij. adde

succi portulac.

syr. diacodii ana. ℥j.

mf. fiat potio pro quatuor dosibus.

Si *sanguinis sputum* perstet.

℞. *Musci cran. human. violenter extincti* ℥℞.

croci Martis legitime parat. gr. vj.

conserv. rosar. ℥j.

laud. opiat. gr. iij.

cum syr. de rosis seccis q. s.

Fiat elect. pro 2. dosibus.

Si pulmones ultrò infestentur, neque prægressa medicamina malum abstulerint, sequens exhibe.

Chymia Experimentalis

Claretum Pectorale.

- ℞. *Radic. china opt.* ℥j.
acetos. ℥℞.
ligni santal. citrin. ℥ij.
aquæ pluv. destillat. ℔. vj.
 Infusa coque ad tertias circiter.
Colatura ℔. iij. adde
conserv. rosar. damascen.
violar. ana. ℥℞.
Fol. sen. el. ℥j.
agar. trochisc. ℥ij.
rhabarb. elect. ℥j. ℞.
sem. cartham. conquass. ℥ij. ℞.
anisi.
fœnic. ana. ℥j. ℞.

Stent infusa per noctem, mane sic frigida colenter si consulum videbitur, adde pro gratia paulum sacchari. Dosis mane ℥ij. ad v. si non operetur efficaciter, reiteretur vesperi.

Vel fiat hac Aqua Antiptificalis D. B.

- ℞. *Succi veronic.*
plantag.
heder. terrestr.
agrimon.
scabios.
pulmon. maculat. an. ℥viiij.
Radic. consolid. concis. & contus. ℥iiij.
Limacum e suis conchis extract. contus.
hepat. vitulin. in frust. minutim incis. ana. m. ij.
lactis caprilli mens. iij.

Digerantur per triduum in M. B. de hac aqua exhibe 3. vel 4. haustus tabido, singuli haustus gratè edulcorentur saccharo rosato.

Aut

Aut sequens in usum veniat *aqua pectoralis*.

Rx. *Aquæ flor. acac.*

scabios.

farfar.

veronic. essentif. an. ℥. ℞.

asthmatic.

loch. sani ana. ℥ iij.

cinamomi ℥j.

syr. papav. errat.

violar. ana. q. s. ad gratum dulcorem.

Vel sequentia exhibeantur.

Rx. *Amygd. d. excort.*

pinar. rec. ana. ℥ ij.

spec. diatrag. frig. ℥ ℞.

diareos. s.

diambre ana. ℥j.

sem. melon.

cucurbit. ana. ℥j.

lact. sulf. ℥ij.

℞. benzoi. ℥j. ℞.

magist. perlar ℥j.

sacchar. aq. asthmat. solut. ℥viiij.

f. s. a. Morfelli.

Vel Rx. *spec. diareos.*

diatrag. frig. ana. ℥ij.

flor. sulf. alcalisat. ℥ij.

flor. benzoi ℥j.

extract. enula ℥j.

croci opt. ℥ij.

sacchar. alb. ℥ iij.

fiant s. a. Rotulæ.

Vel Rx. *succi glycyrrhic. inspiss. ℥ ℞.*

spec. diareos ℥ iij.

Chymia Experimentalis

℞. sulfuris alcalisat.

macis. ana. ℥j.

sacchar. penid. ℥j. ℞.

olei anisi gutt. viij.

Cum aqua tussilag. soluto tragacantho fiant rotulae.

Vel *℞. Succi liquor. inspiss.*

sacchar. cand. ana. ℥℞.

penid. ℥j. ℞.

spec. diatr. ℥j. ℞.

olei nucist. ℥iiij.

cum mucilag. tragac. in aq. appropriata soluro f. s. a rotulae.

Omnibus hisce irritis, & quidem si brevi effectum haud optatum praestent, suadeo ut missa facias, & generosiora in usum trahas, quae sulfureis suis volatilibus particulis ulcus inhibent, & pravam in pulmonibus jam acidum putrefactivum corrigunt, & spiritibus inquinatis succurrunt quo se extricent & malum subigant.

Talia sunt generosiora è *sulfure parata medicamina*, qualia de sulfure tradimus, quibus tamen mineralium sulfura potentiorum opem praestant.

Si *extra Phthiseos metum Tussis, Asthma*, infestent, *pulmonibus pituita crudiori* minus acri tamen *infarctis* sequentia conducunt, v. g.

℞. Loch. de pulmone vulpis.

sani & experti ana. ℥j.

Aq. asthmatic.

loch. sani ana. ℥vj.

℞. sulfur. acido fortif. ℥j.

extr. enula gr. viij.

mf. cochleatim sumendum.

Vel *℞. Loch. de farfar.*

sani & expert. ana. ℥℞.

syr. de jujubis ℥℞. ℥j.

conf. alkerm. ℥℞.

spir. sulfuris gutt. x.

mf. fiat linctus.

Vel

Vel ℞. *Radic. helen.* ℥j.
liquir.
angelic.
fol. byssop. ana. ℥ss.
sacchari. ℥ij.

misce f. pulv. de quo sumatur mane & vesperi cultelli cuspis.

Vel ℞. *Sperm. ceti* ℥ss.
succini præparat. ℥j.
laud. opiat. gr. iij.

misce pro 2. dosibus vesperi ante cœnam & sub introitum lecti. Temperat optimè lympham vitiolam, & tollit tussim periodicam noctu excruciantem, maximè enim lenit *sperma Ceti acrimoniam mucæ expectorandi*, resolvit visciditatem ejus, & mobiliorem eum pertinacius agglutinatum reddit, præprimis si in pertinaciori malo bis vel ter in septimana ejus usus sub introitum lecti reperatur.

Vel ℞. *Sperm. ceti* ℥ij.
flor. benzoi ℥j.
cinnab. nativ.
myrrha ana. ℥ss.
salis succini vol. gr. xv.
l. op. gr. iij.

misce, fiat pulv. pro 3. vel 4. dosibus vespertinis.

Vel ipsum *sperma ceti* exhibetur optimè cum *cerevisia calida*, in qua butyri instar solvitur. Dosis est à gr. v. ad ℥j. imò ℥j. in asthmate & catarrho suffocativo non facile fallibile, si modò non est rancidum.

Sic infantibus asthmaticis optime conducit hoc

℞. *Sperm. ceti non rancidi* ℥j.
conserv. violar. purp. ℥vj.
olei amygd. d. rec. ℥j.
agaric. troch. ℥j.

mf.

Rrr 3

Vel

Vel ℞. *rotula diatrag. frig.* ʒ. ʒ. ʒ.
sperm. ceti ʒ ʒ.

misce, fiat pulvis subtiliss. de quo sæpius cultelli cuspidibus exhibeatur.

Si raucedo infestet

℞. *syr. de erysimo.*
jujubis.
violar.
de alth. fernel. ana ʒ. ʒ. ʒ.
sacchar. penid. q. s.

fiat Elegma.

Vel ℞. *capar. allii num.* ij. vel iij.
axungia suilla tantum :

subigantur & contundantur ac misceantur in mortario calido ut fiat linimentum, cum hoc noctu cubitum iturus inunge quamoptimè plantas pedum, propè ignem probè infricando, ac tum linteis calidis pedes involve, ac ita lectum pete, mane cessabit raucedo.

Vel *cæpas allii cum cerevisia coque*, & de hoc mane & vesperi detur haustus.

Syrupus Violarum compositus.

℞. *Aque pectoral. asthmic.*
tussilag.
veronic. ana. ʒ viij.
papav. alb. ʒ iij.

Hiscæ calidis immerge

Flor. violar. martial. rec. à petiolis virid. excerpt. ℥ j. Factâ maceratione per noctem in vase stanneo cooperto ne quid expiret, fiat expressio.

Colatæ infusioni denuò immerge *Flores violar. rec.* ʒvj. & factâ maceratione aliquot horarum spatio ut prius exprime, tandem adde

sacchari albi canar. pulv. ℥ ij.

Ac sola dissolutione sacchari in stannea patina, supra aquam ferventem fiat syrupus, qui coletur per linteum & servetur pro usu.

Jam ℞. *syr. violar. comp.* ℥ij.

papav. err.

phlegma vitrioli cum rad. ireos infus. ana ℥.℞.

essent. anisi ℥iiij.

misce fiat linctus.

Sic etiam Externa sæpius opem præstant, inter quæ hoc conducit.

Unguentum Pectorale.

℞. *Cæpar. sub cineribus assat. num.* xij.

buiyr. caprini rec. ℥iiij.

axung. anserin.

olei lilior. alb. ana. ℥ij.

croci ℥.℞.

sapon. ℥ij.

mf. fiat unguentum.

DE PLEURITIDE.

Optimè huc refertur *Pleuriticus laterum dolor*, cujus causæ æquæ ac pulmonum affectuum dubiæ, admodum hic investigari debent, antequam medicamina præscribamus.

Verior & principalissima causa *acidum est resolutum*, pleuram inflammans, ob *inductam effervescentiam*, ex *sanguinis & spirituum divisione, ortam*.

Sunt verò varia, quæ hanc divisionem intendunt, & vel *interna* vel *externa*.

Interna eadem sunt, quas supra de Pulmonum affectuum causis adduximus. Externæ verò causæ eædem possunt esse, nisi ratione loci differentes; Sic *nudi pectoris frigido aëri expositio*, hunc inducere poterit affectum, si concurrat dispositio; *frigidior enim aura acidos suos aculeos. per corporis poros mittit*, qui tunc *sanguini se ad sociando eundem coagulant*. Post ingressum enim illi *poros obstipant*, liberum sanguinis

sanguinis motum impediunt, *angustiora vasa magis angunt*, & tum volatiles spiritus secedunt, quæ verò tum in sanguine sunt adversæ indolis, inter se pugnant, concresecunt & *in pus mutantur* muriaticum. Sicuti hæc ulterius ingeniosè admodum explicat Cl. meus politus *Wilhelmus ten Rhyn*e, ubi eos impugnat, qui ex pituita Pleuritis causam primariam derivant, cum hæc potius inter partes sanguinis litigium impediatur sua tenacitate & lubricitate viscida.

Potius verò oleosarum particularum acidum, quam pituitam in causa esse statuit, ac febrem simul ardentem ex inordinato in corpore motu trahere ortum. Quod verò ardor continuus infestet, cum tamen acidi comes frigidus sit, oleosæ partis vitio adscribendum ducit, in quo sanguinis oleum non planè in sua secedat prima quoad sensum; & si secesserit, inquit, tantò ferocius in alcalinas, oleosasque partes insurget, & incendio conflagent viscera.

Et licet pus cum acido simul non suppeditet oleum, utrumque tamen ex affecta parte emergit; quod enim spirituum secessu mordicat, per sanguinis appulsum defricatur, ac totam sanguinis massam inquinat, quæ tunc, cum ad cor continuò regurgitet, incensivam illam fovet effervescentiam.

At propterea *facilius ex acido ardoris, quam horroris sensum inferri possentit*. Adsit enim acre, instar, acidum, aderit & bilis oleum & alcali, quæ licet per se non peccent, ac tanto magis inculcata sint, attamen ad fervorem nata, eundem excitent; Et si bilis renuat, tamen profundos ei infiget acidum aculeos, ut sponte etiam ad pugnam inciteretur.

Ubi è contra contrarium ex concreta elucescit pituita, quæ intermittentium febrium initio, pro eo, quem bilis cum adversario suo dimicans minatur fervore, membra horrore concutit.

Atque ita pleuritidem, *acido coagulante ortam, & à sanguinis impedito motu inductam, solvi per ejusdem motus reconciliationem duplicem, nimirum vel totius massæ sanguineæ, vel minimarum in eadem contentarum, particularum;*

illum solvi phlebotomia; hunc verò & illum, conglomeratarum
sive

sive ab acido coagularum particularum defricatione; dum volatiles spiritus sulfurei diaphoretici, non modo sanguinem resolvant, porosque aperiendo sudorem promoveant, sed & acidum peccans emendent & expellant, cum exagitent, & tamen cum eo haud condensentur, quia diversæ in volatilitate & fixitate naturæ sint; remanentia acria attenuando dulcificent, bili pristinum vigorem restituant, ferociamque tollant; adeò ut spiritus animales, sanguinem temperando, viscera roborent, humorum præternaturali impetui resistendo, eisdemque ablegando, expellendove aptiores reddant.

Huc itaque spectant *acidum coagulans destruentia diaphoretica & alexipharmaca* supra exposita, volatilia, balsamica, ut sunt *Tinct. bezoardica spir. tartari, C. C. salia volatilia*; vel fixa, ut *antimon. diaphoret. oculi cancri, dentes apri, salia card. benedicti, tartari & similia alcalina*. Quæ tamen exultante nimium sanguinis motu, magis quam volatilia conducunt, etiam, si humidi sive lymphæ concurrat copia, opiatas & acidis volatilioribus restinguendo, remixta.

Si acidum coagulans admodum peccare, ex scorbutica dispositione, compertum habeas, & serum deficiat.

℞. *Aquæ card. bened.*
papav. errat. ana. ℥ ij.
tinct. bezoard. ℥ j.
salis vol. C. C. gr. vj.
laud. op. gr. j.
syr. papav. errat. ℥ ij.

mf. fiat mixtura, singulis 6. horis repetenda, inprimis si concurrat malignitas.

Vel ℞. *Rasur. dentis apri.*
antimon diaphor. ana. ℥ j.
Zinnabar. nativ. gr. viij.
laud. opiat. gr. j.

mf. fiat Pulvis aliquoties exhibendus, ubi seri sufficiens adest copia, alias cum sequenti exhibendus emulsione, v. g.

℞

℞. *sem.*

℞. *sem. card. bened.*

maria ana. ʒij. ʒ.

sem. papav. alb.

melon. excort. ana. ʒj. ʒ.

aq. card. marie.

papav. errat. ana. iij.

fiat f. a. Emulsio, pro lubitu pauco sacchari dulcoranda.

Sic etiam ab alcali quod continet, à multis, ac ab ipso *Helmonte* recommendatur *stercoris equini manipulus*, cum haustu vini expressus, pauco sacchari edulcoratus, & propinatus, expectato sudore in lecto.

Nec inconueniens huc erit *secretum* quod *Dygbi* habet, qui sumit panem recenter ex clybano extractum, dividit per medium, & bona theriaca illitum, calidè applicat, unam partem pectori dolenti, alteram à tergo, ac ita relinquit per aliquot dies, donec Apostema suppuratum ejiciatur.

Vel sumunt alii *capas* num. xx. & coquunt cum lacte ad pulvis consistentiam, & cataplasmati instar lateri applicant.

Si biliosum corpus hoc infestetur morbo, veluti magis aptum, & effervescenti motui accommodatum, tum primò ad ejiciendam superabundantem bilem, consultò statim propinatur vomitorium anti-moniatum legitimè paratum, postea subitò ad specifica in hoc affectu itur, v. g.

℞. *Rasur. dentis apri.*

ocul. cancri. an. ʒʒ.

flor. sulfur. cum vitriolo sublimat. gr. vij.

antimon. diaphoret.

radic. bardanae pulv. ana. gr. xv.

misce, fiat pulvis cum aqua bardanae vel card. marie sumendus, hic fermentationem biliosam inhibendo & acidum infringendo, lateris dolores non sine stupore curare dicitur. Pro singulari arcano commendat *Cl. Knæffelius radicem bardanae sive lappæ majoris*, crescente Luna collectam vere, autumno verò decrescente, eamque in umbra exsiccatam ad ʒij. cum vino vel propriæ plantæ aqua exhibere jubet.

Sic.

Sic item novi curiosum *Helvetum Fryburgensem Nobilem*, tunc temporis Consulem nomine *Gottrau*, qui hoc suo simplici, milites innumeros brevi tempore curasse mihi jurabat, absque habito causæ respectu, v. g.

Recip. *Aqua card. bened.*

maria an. $\bar{z}$ iij.

olei. olivar. cochl. j.

nucleor messilor. pulv. num. viiij.

mf. propinetur, & continuetur, ac excitetur sudor per aliquot horas.

Si languis nimium effervescat & sitis excruciet.

Rx. *Aq. acetos.*

papav. errat. an. $\bar{z}$ iij.

fontan. $\bar{t}$. j. β .

syr. violar.

papav. errat. an. $\bar{z}$ j. β .

misce pro Julepo.

Vel bibatur ad æstum in Pectore contemperandum per dies aliquot hæc emulsio.

Rx. *Amygd. d.*

sem. 4. frig. maj. an. $\bar{z}$ β .

aqua cichor.

borrag.

papav. errat. an. q. f. vel $\bar{t}$. j. fiat emulsio, cui

pro grato dulcore adde *syr. de althea Fernel.* q. f.

Vel si adsit biliosarum particularum vel alcalinarum coagulatarum copia, crassa tenaci pituita implicata, incidatur & solvatur per id, per quod coagulatum fuit, scil. per acidi volatilioris spicula; quorum loco hætenus *Galenici & alii crudius acidum in oxymelle propinarunt*, nec contemnendum effectum sæpè consequuti fuere, etsi ignoratâ effectus causâ essentiali, v. g.

Rx. *Aq. scabios.*

card. bened.

veronic.

tussilag. ana. $\bar{z}$ iij.

fyr. de liquir.

byssop. ana. ℥j.

oxymell. simplici. ℥j. ℞.

mf. propinarunt vel sequens hydromel exhibuerunt, v. g.

℞. *Mellis virgin. ℥ij.*

sacchar. alb. ℥j. ℞.

aceti vini opt. ℥ij.

aqua font. puriss. ℔.vj.

Coque, & despumatum & colatum loco potus ordinarii adhibendum ferva.

Huc etiam pertinet illud à *D. Cardilucio* laudatum antipleuriticum, ubi vel magis vel minus robustis exhibet *succum nasturtii aquatici recenter expressum*, & cum tertia, quarta vel quinta parte *aceti squillitici*, vel vini addita portiuncula *salis communis*, & si lubet *olei olivarum*, mixtum; de quâ mixtura omni semihora circiter unum vel alterum cochlear exhibere jubet. Atque hoc apostema rumpi, febremque restinguî certò, asserit, cuilibet temperamento applicabili.

CAPUT XIII.

Stomachica Considerat.

HÆc potissimum respiciunt ventriculi robur, & quidem fermenti sive lymphæ vel legitimè vel depravatè constitutæ ratione; ab hæc enim dependet totius Oeconomia, vel sana vel ægra.

In Stomacho verò *prima valetudinis semina ac radices conferuntur*, propagantur, inolescunt tandemque maturantur, lymphæ stomachalis sive fermenti benè constituti ope, neque vero instrumentis digestionis depravatè dispositis, quod duplex est, vel *amarum specificum alcalinum vesicula fellea inclusum*, vel lymphatum peculiare, à splenis promo condo, *pancreate suppeditatum*.

Hæc sunt actionis dissolutoriæ in stomacho, & transmutatoriæ instrumenta, quæ quo magis inculcata existunt, eo melius massa sanguini-

fanguinea sustentatur & laudabilius pabulum ex cibis legitimè dissolutis & ope dictorum instrumentorum attenuatis ei advehitur.

Hæc ambo non quidem constituunt ventriculi fermentum, sed sunt saltem dissolutionis sive digestionis instrumentum, quod putredini adversatur, *viscosos lentosque succos acidos emendat, resolvit*, secumque sine noxa abducit pro salute hominis;

Salis cibarii usus ventriculo gratus est, ut hujus fermenti salini ope altera impurius portio sequestrata per ordinaria excernatur emunctoria: altera subtiliorum partium magis magisque clarificetur & in nobiliores usus destinetur, nimirum pro spirituum fabrica, & singularium partium nutritione materiam ministret. Hinc quicquid medicamentosi cum salibus volatilibus, affinitatem, consonantiam, proportionemque gerit, id in sanando permagni æstimandum est momenti.

Bina verò hæc instrumenta variis alterationum & depravationum modis subiecta extant, unde infinitæ quærelæ, hinc illæ lachrymæ!

Acidum nonnunquam lymphæ stomachalis adiutorium, in stomacho, vel defectu, vel excessu peccare notatur.

DEFECTUS, *nauseam, anorexiam, dyspepsiam*: *EXCESSUS* *exorbitantem* *ὀρεξίω*, *famem caninam*, vel exoticæ materiæ appetitum prodigiosum, *Virginum pica affectarum*, inducit.

Prioris virium *Emeticis* convenientibus crebro oblatis emendatur, hisce enim *acidum*, putrida vel *biliosa materia intricatum vel absorptum* libertate donatur.

Posterioris error pessimus, quia effrenis appetitus difficilius temperatur, plura edulia ingurgitat, quam rectè transmutare valet, unde copiosa exaggerantur excrementa ac sordes, quibus in Archei sinu aliquantisper fœtis, pravam qualitatem induentibus, innumeræ calamitatum catervæ corpori humano convehuntur. Hujus *acidi excessus alcalibus, & alcalinis præcipitantibus* ac hebetantibus corrigendus venit.

Jam si ita dictum Stomachi fermentum *crudioribus alimenti particulis obrutum*, & suppressum notetur, & ventriculi calor

exinde labefactatus existat, conveniunt *aromatica* sulfure volatili suavi pollentia, *præmissis prius vomitu*. Inter hæc non ex infimis est sequens.

Aqua Stomachica D. VVilhelmi.

℞. *Radic. calam. aromat. condit.* ℥ij.

Zingib.

flaved. arant. sec. ana. ℥vj.

caff. lign. vera ℥.℞.

N. mosch.

maceris.

coriandri ana. ℥ij.

sem. fœnic.

anisi ana. ℥j.℞.

herb. menth. moschat. ℥.℞.

rosar. r. m. ij.

Omnia incisa macerentur in *spir. flor. sambuci, succi cydonior. & vini Malvatici* ana ℥.ij. postea destilla & serva, roborat optimè ventriculum, cruditates rectificando & corrigendo. Dosi cochl. j. & ultra.

Vel fiat hæc

Aqua Panis.

℞. *Medull. panis tritic.* ℥ij.

N. moschat.

cinamomi ana. ℥ij.

caryophyll. ℥.℞.

galang. ℥vj.

Medulla panis adhuc calenti affundatur ad humectationem factam *Vinum Malvaticum*, & confusa postmodum cum f. q. vini malvatici ponantur in digestionem per 4. vel 5. dies, postea ex M. B. destillata cohobentur & serventur.

Vel hæc Aqua Anisi compos.

℞. *Sem anisi* ℥. ℞.
fenic. ℥iij.
dauci.
carv. ana. ℥j. ℞.
cinamomi
caryophyll. ana. ℥ ℞.
macis.
N. mosch. ana. ℥ij.
flaved. arant. rec. ℥vj.
Spir. vini rectificati ℥v.

In pulverem grossum redacta infundantur per dies aliquot, post destillentur s.a. cui dephlegmato adde pro lubitu sal & oleum anisi q. s.

Vel Absynthii Tinctura.

℞. *Calam. aromat.*
cortic. arant. ana. ℥iij.
citri ℥ij.
cinamom. ℥j.
herb. absynth. m. iij.
card. bened. m. j.
cent. min. m. ℞.
Spir. vini generos. ℥ij, ℥. iij.

mixta diebus octo stent infusa, postea filtra & serva. Dosis ℥j. ij. ad ℥. ℞.

Aut fiat Aqua Carminativa hæc.

℞. *Flor. chamomill. Rom.* m. xxx.

Incisa infunde in aquæ chamomill. ℥ xvj. stent in digestionem in loco calido per 8 dies, postea exprime fortiter: in colatura rursus chamomillæ Romanæ m. xxx. infunde, stent iterum in digestionem per 8. dies, post colentur & exprimantur fortiter; in colatura denique infunde.

chamo-

Chymiaë Experimentalis

chamomill. Roman. m. xv.

flaved. cortic. arant. ℥ij.

absynth. pontic. m. j.

centaur. min.

puleg.

origani ana. m. j. ℞.

sem. anethi.

anisi.

fenic. ana. ℥j. ℞.

carvi ℥j.

cinamomi

macis ana. ℥℞.

Stent in infuso per mensem, postea destilla ex M. B. & serva.

Si cruditates vomitu sunt molestia præmissio vomitorio sequens
in usum veniat.

Spiritus Mastichinus.

℞. Mastich. elect. ℥iij.

cinamomi ℥℞.

macis.

costi arom. veri ana. ℥j.

caryophyll. ℥℞.

cardamomi.

galang.

zedoar. ana. ℥iij.

Incisa & contusa infunde in Vini Malvatici generosi ℔.vj. &
spir. vini ℔.iij. post destilla s. a. & serva egressum spiritum, cujus
Dosis ℥ij. ad ℥℞. & ultra.

Si morselli arrideant.

℞. Cinamom. el. ℥ij.

caryophyll.

galang.

N. mosch.

Zingib. ana. ℥℞.

macis.

viperis ana. ℥℞.

specierum grossè contusarum recipe ꝑ iij.

amygd. d. excors. ꝑj. ß.

facchari opt. ꝑvj. vel x.

f. f. a. Morfelli stomachales.

Externa etiam aromatica oleosa huc optimè faciunt inter quæ sequentia excellunt, v. g.

Oleum Stomachale Viride D. Wilh.

ꝛ. *Rutha recent.* m. iij.

mentha crisp. rec.

absynth.

anethi. ana. rec. m. iij.

flor. chamomill. m. ij.

baccar. juniperi rec. m. iij.

lauri. m. j.

sem. cumini. ꝑj.

N. moschat. num. iij.

calam. aromat. ꝑ ß.

mastich. ꝑ iij.

Vini rubri q. s. vel ꝑj.

Olei Olivar. rec. ꝑj.

macerata per tres dies, coquantur & exprimantur: adde expresso

olei absynt. still.

rutha ana. ꝑij.

In debilitate & dolore ventriculi inungatur regio ventriculi calidè, vel etiam clysteribus, aliquot addantur cochlearia.

Vel fiat hoc Balsamum stomachicum.

ꝛ. *Olei nucis mosch. express.* ꝑj.

mastich.

mentha ana. ꝑ ß.

caryophyll.

calam. arom. ana. ꝑj.

carvi.

Chymia Experimentalis

macis ana. ʒij .

Balsami Peruviani ʒʒ .

cera alb. q. s. Mf.

fiat Balsamum nobile fragrans, quod mirabiliter stomachum roborat illitum.

Si placeat Emplastrum.

ʒj . *Mastich.* ʒij .

tacamahac. ʒj . ʒij .

Resin. storac. calam. ʒʒ .

olei mastich.

cydon. ana. ʒj .

hisce leni calore mixtis adde

gall. moschat. ʒij .

caryophyllorum.

cinamomi.

ligni aloes.

N. moschat. ana. ʒij .

cera virgin. ʒviiij .

Agitentur ac impastentur optimè, ultimo verò cum parum refrixerint, adde

Balsami Peruviani ʒj .
misce in Emplastrum.

Vel ʒj . *Mastich. el.* ʒj . β .

tacamahac. ʒj .

olei nucist. ʒvj .

absynth. dest. ʒij .

Balsami Peruviani ʒʒ .

cera q. s.

fiat Emplastrum.

Vel ad compescendum Vomitum fiat tale Cataplasma.

ʒj . *Fermenti acris* ʒij .

mentha sicc. pulv.

mastich.

massich. ana. ʒj. ʒ.

caryophyll. ʒj.

aceti rosacei. q. l.

fiat cataplasma quod calidè ventriculo applicetur.

Nec infimæ fortis est *Mixtura Balsamica D. Dolai.*

℞. *Soccolad. seviliens.* ʒj. ʒ.

olei nucistæ expr. ʒij. ʒ.

Balsami Peruv. nigri & albi ana. ʒʒ.

cinamomi. ʒj.

cum l. q. *Vini Malvatici* f. *Mixtura ventriculo debili* applicanda.

Jam si præter cruditates, acidum simul copia & acredine peccet, prioribus alcalia combinentur volatilia vel absorbentia alia. Inter hæc admodum commendat *Cl. Thomson.* suam *Essentiam stomachicam*, quam etsi claris verbis haud ponat, attamen ex circumscriptiōnibus videtur ita parati, v. g.

℞. *Spiritus salis armon. volatilis* opt. rectific.

salis tartari volatilis, vel spir. vini tartar. ana. p. æq. uniantur probè, addito oleo Nucistæ expresso benzoi, myrrha elect. ana. q. l. cohobentur & uniantur.

Si *Nux moschata* (dictus *Cl. Thomson.* *epilogismi chymici* §. 135. inquit,) cum alcali exaltato ritè tractetur, evehitur spiritus odoros cor exhilarans, qui partes membranofas, nervofas, solidat, memoriam repollescit, intellectum clariorem parit, & §. 136. Benzoinæ particulæ sulfureæ ab omni fœculentia repetita destillatione perpurgatæ, deinde cum eustomachico intimè copulatæ fragrantissimam explicant *Essentiam*, quæ in passionibus cardiacis, item Pulmonis morbis maximo cum successu propinatur.

Ex hisce ingredientibus & similibus facta *Essentia stomachica* insignes obtinet vires, succos enim degeneres acidos urentes mulcet, gas sylvestre compescit, Lienis vitia corrigit, fermenta invigorat, stomachum corroborat, sanguinem purificat, poros cutaneos recludendo: solatur renes urinam provocando, arenæ genesin prohibendo,

bendo, genitamque disturbando; dolori colico opitulatur, ac Alexipharmacum eximium præbet: Antiscorbuticum præstantissimum, acidum retundens exhibet: Uteri suffocationem, indignationem & furorem compefcit, fluorem album corrigit; Dyspnœæ, ac asthma succurrit, in animo à passionum melancholicarum exhalationibus atris obnubilato serenitatem creat, hypochondriacasque vexationes placat, & quæ sunt aliæ virtutes à *Thomsonè* latius descriptæ.

Dosis consueta est à 20. ad 60. guttas, licet aliquoties in acerbissimis angustiis 5. 6. vel 7. cochlearia in apposito vehiculo, cum insequente integra medela, saltem perpetuo levamine ægrotis unius horæ spatio se propinasse refert.

Optimè etiam hic conveniunt *absorbentia* & *precipitantia* quando cruditatibus expulsis, acidum adhuc dum exsuperat, & bilem acriorem reddit, v. g.

℞. concharum preparat.
oculor. cancri ana. ʒj.
cinnabar. nativ. gr. viij.

mf. pro dosi sæpius reiteranda.

Vel ℞. Corall. r. preparat.
matrix perlar. preparat. ana. gr. xv.
sacchari Saturni gr. viij.
cinamom. pulv.
macis. ana gr. v.

misce, fiat pulvis pro dosi.

Si acidum simul sensim evacuandum, & infrigendum, fiat sequens.

Tinctura Vita Mas.

℞. Elixir. propr. Rhabarb.
Elixir. vita Matthioli c.
tinctura tartari ana. ʒ viij.
confect. alkerm. compl. ʒ ss.
flor. tunic. rubr. ʒj.

per tempus infusa filtrentur & serventur in vitro benè clauso.

Vel

Vel Fœmina.

- ℞. *Elixir. propr. rhabarb.* ℥j.
tinct. tartari opt. ℥viij.
aqua anisi comp. ℥vij.
confect. alkerm. sine m. & a. ℥ss.
flor. tunic. ruber. ℥j.

Infusa filtrentur. Dosis est à ℥j. ad ℥ij. & ultra.

Vires harum tincturarum insignes sunt, acidum crudius reëtificant, superfluum obtundunt, & temperamentum duplicis fermenti vigorant, ac amborum æqualitatem procurant: hinc stomachum roborant, sanitatem conservant, & ad prolongandam vitam conducunt.

Si Fermentum deficiat, & à bili volatili acriori obtundatur, ac anorexia ventriculum vexet, tunc præmissio vomitorio, exhibeantur acida, quæ partem bilis sulfuream domant & obtundunt.

Talia sunt *Elixir propr. Paracelsi* cujus loco vos *Schonii* ceu magis correctum substituiimus, sic & *spiritus salis volatilis acidus* stomacho adaptatissimus, ut & *acidum tartari rubrum santalinum*, supra de digestivis traditum, nec non talis.

Tinctura citri rosata.

- ℞. *Flor. rosar.* ℥j.
succi citri clarif. ℔. ij.
spir. salis, vel nitri, vel sulfuris acidi volatilis ℥iij.

Infusa leni calore & tincta colentur, adde.

sacchari albi q. s.

Dosis cochlear j. vel ij. vel per se, vel in forma Julepi cum aqua fontana, acetosæ, aut simili.

Circa stomachi alterationem in genere notetur, ne nimis humectantia sæpius exhibeantur, omnia enim laxantia, maximis haustibus propinata, ventriculum flaccidum reddunt, & retentricem ejus vim debilitant. Hinc etiam magis refrigerantia quam cale-

facientia ventriculo nocent, cum sit viscus naturâ suâ frigidum: Nec propterea obtundendus calor, talibus calidis, quorum particulæ volatiles leviter exhalant, & substantiam crassiorem relinquunt difficulter subigendam, talis est raphanus rusticanus, qui quidem moderata quantitate convenit ventriculo robusto, debilem verò ex dicta causa lædit.

CAPUT XIV.

Hepatica tradit.

HEpar, olim maximæ dignitatis erat, dum *sanguinem credebatur conficere*, & per venas alimentum distribuere: nunc verò postquam larya nobilitatis eidem detracta, vix *colatorii vice fungitur*: quam ob rem non defuerunt, qui jecur jocosis monumentis prosequerentur: quam ingeniorum otio abutentium festivitatem, mirum quam graviter & acerbè tulerint veterani quidam Galenicæ militiæ stipatores.

Nam Deos hominesque obtestati sunt, ut injuriam huic visceri illatam, ulciscerentur: quanquam minus rectè dolendum erat studiosis epaticæ dignitatis, quod jecur gignendi sanguinis potestate privaretur; nam ea quoque ratione eâ magnis criminationibus, & contumeliis vindicatur; quotus enim quisque morbus non imputatur vitiosis humoribus, quos passim epatis culpa, sed falso progenitos, criminantur imperiti Medici? hæc *Cl. Ammannus ex Consentino*.

Usum verò hujus visceris omnium optimè haberi posse ex illis, quæ vel ad ipsum vel ab eo fluunt, conjecturatur.

Ad ipsum verò deferri sanguinem & spiritus, ac ab eo rursus fluere sanguinem à defæcatione relictum, bilem item, inquit, & lympham. Uthinc pateat, *Epar tantum colatorium bilis*, & juxta *Glissonium*, scaturiginem lymphæ vel aquæductuum esse.

Principaliora ergo *Hepatis producta*, bilem scilicet & lympham, medi-

medicamina Hepatica respiciunt, alterata, & vel excessu, vel defectu peccantia.

Bilis à *Galenicorum* schola hæctenus pro excremento habita fuit; sed si hoc, cur duodeno annectitur fel, tunc potius intestino recto alligandum, ne chylum inquinet?

Et cur *aromatica enervatam bilem*, & per eam animales spiritus hinc vires tam citò *restaurant*? Et si naturam providam respicias, annon reperies inter aves & pisces rene & lotio non verò felle carentes? quæ ergò eos dementia cepit, quod excrementis id annumerarent! inprimis cum tanta etiam ipsius vesiculæ sit dignitas, ut ea ex læsione collapsa, unâ & totum animal concidat, sicuti refert re & nomine *Felix Burs* / cum tamen dentur uxores quæ ex puerperio læsa vesica urinaria incolumes vivant.

Altiores ergò sunt *Bilis vires*, quam *Galenicis* scire datum est, *sale enim balsamico volatili alcalino gaudet*, quod per indefinitos ac angustissimos cerebri cuniculos circulatum, in ipsos etiam rectificatur animales spiritus. Considera quæso iratum quenquam, & dum ferocia, & ex ira bilis acrimonia spiritibus animalibus accedit, observes eum certò vix loco manete; incallescere, succuti, & si dentibus mordeat, venenati quid partibus adfricare; nec quoque viperam nisi laceffitam & iratam lædere. Atque hinc manifestum fiet quantum virium spiritibus bilis addat, potissimum si animadvertas maniacos ita incallescere, ut etiam intensissima non curent frigora, ac Herculeo tum robore præstantes: sic etiam videbis continuò bilem, furoris hominum causam esse, si nimium redundet.

Constat hinc bilem universalis in sanguine motus Authorem esse primarium, & subacidæ lymphæ obviam vitalem excitare effervescentiam, ut innatum calidum jugiter toto in corpore foveatur, & crudiores particule ita rectificentur, ut tandem dulcificatæ in ipsos animales spiritus eleventur, *non enim aliter* in corpore humano *spiritus differunt, quam gradibus subtilitatis*: vitales sanguini includuntur & hi tunc animales potentialiter includunt; & cum hi à sanguine actu separantur, anictalium functionum authores constituunt, & humoribus se immiscentes, vitales dulcificant rursus

Circularis

Circularis ergò motus naturæ maximè familiaris ; Ex puncto enim quasi oritur bilis, & in idem regurgitat rursus, dum bilis per cysticum hinc communem ductum ad intestinum vergit duodenum, ut cum pancreatis acido concertet, & si quid utile restet, cor appellat, ibidemque vitalem effervescentiam auget, ut ibi sanguinis oleum in sal quadantenus abeat, sero solubile, ut tum rursus per arterias cysticas propulsus ad vesiculam felleam deferatur, quo particulas, vesicariæ tunicæ poris appropriatas, in cystin dimittat salinas oleosis obvolutas, acita ex sanguine segregetur iterato, & ex contrariorum pugna recolligatur & ad suam cystin secernatur, ac ita ex fine principium denique inchoetur rursus. Pluribus hic nos non immiscemus, ne limites nostras transiliamus: saltem paucis attingentes lympham, sive serum laudabile, laticem, aquam crystallinam.

Unde hujus vasa orientur, rem adhuc esse intricatam *Cl. Ammannus* confirmat, etsi, inquit, *Cl. Bartholinus* reliquis in hac materia fuerit accuratior: *Glissonius* tamen, non audet perfectam, certamque omnium, quæ ad lympham spectare possint, demonstrationem polliceri.

Interim certum est ab Epate, & juxta *Rüysch*, à Liene plurimos ramos ad receptaculum chyli commune tendere, ubi cum chylo commiscetur, & per ductum Thoracicum ascendit lympham in subclaviam; certum etiam est, inventis valvulis lymphaticorum, lympham non à centro ad circumferentiam, sed ab hac ad illud ferri, vel moveri: idem patet ex altero lymphaticorum genere, quod ex artibus, vel extremis corporis partibus, oritur, uti hoc luculenter demonstrat *Charleton*.

Multo minus, usus lymphæ, plane incertus esse potest; siquidem hic liquor sanguini proficius est, dum ejus coagulationem impedit, & quia maxima illius pars jam antea ad volatilitatem est perducta, subacidula, spiritibus vitalibus sese facile adjungit, & vitalem effervescentiam promovet.

Necessarius ergò hic liquor est, qui sanguini fluiditatem legitimam inducit, si benè constitutus, depravatus verò itidem varia inducit mala.

Ob defectum febres ardent; si excedat ruptis vasis, hydropem inducit, & variè depravatus catarrhos exsuscitat, & infinita mala inducit.

Duplicia ergò jam hic occurrunt medicamina, & quæ bilem & lympham variò modo depravatam & alteratam respiciunt: maxima amborum est convenientia, uno enim excedente, alterum succumbit, æqualitas ergò summè necessaria.

Si bilis excedit volatilitate acri & copia, tunc absumitur lymphæ, oriuntur febres ardentes, & similia mala.

In hoc casu conveniunt diluentia, acida, volatilitatem bilis infringentia, lympham restaurantia & similia sequentibus formulis notata. Excellit inter hæc seq.

Essentia Hepatica.

Succi acetosa clarificat ℥. viij.

Tamarindor. recent. ℥. ij.

Tamarindi sint recentes, grata dulcedine præditi, non nigredine infecti. Tamarindi terantur mediante cochleari ligneo, in dicto succo, donec fibræ optimè separatæ sint, medulla verò cum succo probè remixta extet, tunc colaturæ per linteum factæ, immisce aliquot ovi albumina, & cucurbitæ vitreæ immissa, & alembico cocco superposito coquantur in M. B. per 3. vel 4. horas, postea colatur per linteum densum, cum levi expressione, & colatura inspissatur in vitro ad consistentiam melleam, ac servatur.

Si hæc essentia absque empyreumate legitimè parata est, grato sapore, succo citrio haud cedit.

Vires insignes obtinet, in effervescente volatili, acriori bile concentranda, hinc in febribus ardentibus, viscerum inflammationibus, immoderato calore, siri nimia & similibus optimè conducit.

Uusus est talis vel similis. Recipe *lactis caprilli* mens. iij. ebullienti infunde *aquæ cichorii* ℥. j. in qua hujus essentiæ uncia una soluta sit, tunc separatur serum à caseosa lactis substantia; serum verò si non sit clarum satis, cum albumine ovi clarificatur, & pro lubitu sacchari paulum additur, si grata arrideat dulcedo: tunc servatur, & de eo bibitur sæpius haustus.

In Potu ordinariò fiat potus talis.

℞. *Hordei mund.* m. j.

violar. mar. m. ℞.

radic. cichor. ℥j.

cinamom. ℥j.

sacchari. ℥iij.

Aque mensuras duas.

aceti. ℥ij.

Coque ad trium digitorum casum, & serua pro usu ordinario.

Vel ℞. *Semin. portulac.* ℥. ℞.

succi endiv. opt. despumas. ℥. ij.

aceti opt. ℥. ℞.

sacchari. ℥. j.

Succus cum semina infundatur per d. & n. tunc coque cum saccharo in syrupum, de hoc sapius exhibe ℥j. cum aqua cichorii & fontata pro Julepo.

Vel ℞. *Sacchari* ℥. iij.

Aqua fontan. tantum, solve & coque despumando cum album. ovi num. iij. tunc adde.

Aqua rosar. ℥. vj.

succi limonum num. 30.

sem. anisi conuass. m. j.

coque ad dimidias, tum cola & serua, cum aqua fontana vel destillatis sumendum pro Julepo.

Si Nobiliorem velis potum.

℞. *Conserv. rosar. cochl.* iij.

borrag.

bugloss.

acetosell. ana. cochl. j.

succi ribium cochl. iij.

aque endiv.

acetos.

bugloss.

cichor. ana. ℥. ℞.

misce,

miscæ, unicâ ebullitione, tum colaturam refrigeratam serva pro Ju-
lepo.

Sic etiam conducit maximè seq.

Aqua Hepatica refrigerans.

℞. *Fol. lactuc.* m. vj.

vitis.

endiv.

acetosell. ana. m. iiij.

Radic. cichor. ℥ iiij. ℞.

succi melon.

cucurbit.

cucumeris ana. ℥. j. ℞.

bacc. fragor. ℥. j.

mista cum rore Majali destilla, addito modico salis, & serva aquam
in febribus ardentibus & similibus internè & externè optimi usus.

Vel fiat Decoctum Alterans hoc E. Sax.

℞. *Radic. chin.* ℥ ij. ℞.

sansal. rubri pulv. ℥ j.

℞. papav. errat. m. ℞.

rosar. r. elect. m. j.

Tunc cum aquæ fontanæ mensuris circiter 7. vel 8. fiat deco-
ctum, additis *cortic. citri.* ℥ ℞. *sem anisi* ℥ ij. *spir. Nitri dulcis* ℥ j. aquam
hanc ebullientem dictis speciebus superfunde, & tecta stent per tem-
pus infusa.

Infusionis hujus filtrata libris viij. adde

syr. acetos. citri.

granat.

ribium ana. ℥ j. ℞.

succi berber.

citri sine saccharo ana. q. s. pro grata aciditate.

aqua cinamomi parum ad gratiam.

Vel ℞. *Aqua fontan.* ℥. xxxj.

sacchari candi. ℥ x.

Bulliant leniter & colentur in colatura ferventissima: infunde per horas 12.

santali rubri pulv. ℥ iij.
flor. rosar. r. m. j.
succi citri crudi. ℥ xxiiij.

Colaturæ tinctæ unciis octo adde

syr. berber.
granator. ana. ℥ vij.
succi citri rec. ℥ ij. ℥ v.
aq. cinamomi ℥ j.
spir. Nitri dulcis q. s. ml.

Aut sequentem tibi habeas recommendatam.

Tincturam Rosarum.

℞. *Aquæ fontan.* mensur. j.
coriandri. contract. ℥ j.
crusta panis assat. frustum.
spir. vitrioli vel nitri dulcis cochl. j.

Coquantur hæc invicem, & cum ebulliant superfunde seqq. speciebus, v. g.

rosar. r. m. j. ℞.
cortic. citri cum succo num. j.
cinamom. ℥ j.
sacchari ℥ iiij.

stent infusa per diem, donec tinctura probè extracta extet, tunc filtra & ad usum serva.

Si vino asueti, eo carere haud velint, fiat seq.

Vinum Hepaticum refrigerans.

℞. *Radic. cichor. rec.* ℔ j. ℞.
acetosæ ℥ iiij.
herb. acetos. m. iij.
tamarind. ℥ iiij. ℞.
fl. rosar. r. m. ij.

passular. min. ℥℞.

pomor. citri. num. vj.

crem. tartari ℥j.

Incisa & sacco indita infundantur, in mensuris decem vini veteris debilioris, de quo apud pastum primus fiat haustus, si una mensura extracta est, alia reaffundenda recentis dicti vini mensura.

Sic etiam optimè hic conducunt absorbentia & præcipitantia quæ regurgitantem, spumescentem & exorbitantem bilem, æque ac acidum exsuperans, in motu suo inhibent, & fermentantem refrigerant, sic. v. g.

℞. *Corall. r. preparat.* ℥j.

perlar. preparat.

cinnab. nativ. ana. gr. v.

mf. fiat pulvis pro dosi sæpius reiteranda.

Si placet Electuarium.

℞. *Conser. aceto sell.* ℥ij.

condit. pulpæ citri.

radic. cichor. ana. ℥j.

essent. ex citri cortic. ext. ℥j.

spir. vitrioli dulcis ℥℞.

miscæ, de hoc sæpius fumatur quantitate nucis moschat.

Hæc de Bile volatili, pingui, acri, quando febres ardentes inducit, lympham absumit, & ob volatilitatem cum sanguine non rectè cohæret.

Si verò viscosa nimium, & propterea sanguini minus unitur, conveniunt volatilia, aromatica, de stomachicis notata. Hæc si progreditur, lymphæ copiosæ viam struit, & tunc minor fit effervescentia, ac si tum acedo accedat salina, cachecticus inducitur corporis habitus, & varia alia mala, hydrops, ascitis & similia oriuntur.

In hoc casu conveniunt humectantia spirituosæ aromatica sale volatili abundantia, quæ defectum spirituum animalium, acidam lympham temperantium refarciunt, qualia supra de stomachicis itidem notata sunt.

Si verò eò progrediatur depravata lymphæ copiosæ cruditas & aciditas, ut Hydrops & similia inducantur, tum etiam *martialia legitime parata & alcalisata* conducunt, quæ præter vim cruditates acidas rectificandi, roborant & leviter adstringunt, absumpto acido.

Si verò obstructions cum humore copioso conjunctæ sint, in forma sicca eâ magis conducunt. Si verò siccitas & scirrhescentia ac tumor durus, ibi ea diluentibus remixta conveniunt magis.

Si copiosa adsit humiditas fiat seq. vel similis.

Pulvis Cachecticus.

℞. *Martis cum tartaro parati alcalisati* ʒj.

salis genistæ.

tamarisci.

absynth. ana. ʒj.

succini albi preparat.

cinamomi ana ʒß.

sacchari ʒj.

mf. fiat pulvis subtilissimus, cujus Dosis ʒß. ad ʒj. mane & vesperi.

Vel ℞. *Croci Martis solubilis dulcis* ʒß.

perlar. preparat. gr. viij.

corall. r. preparat. gr. xv.

cinamomi gr. vj.

sacchari ʒj.

mf. fiat pulvis pro dosi sæpius reiteranda.

In hoc casu etiam maximè conveniunt intermediata *purgantia*, qualia supra *ex jalappa, gummi gutta & similibus* dedimus.

Si lymphæ sit crassior, & tenax, tumorem, scyrrhum & similia inducens, tum magis liquida in usum veniant, v. g. seq. exhibeatur.

Vinum hydropicum.

℞. *Radic. urtic.*

ebuli.

ireos ana. ʒß.

liquirit. ʒj.

*cinerum geniste.**juniper.**fabarum straminis ana. ℥ij.**baccar. ebuli. ℥j.**rhabarb. el. ℥ij.**croci Martis solubilis ℥iij.*

Incisa & contusa d. ad nodulum mensuræ vini infundendum, cujus dosis mane ℥iij. ad ℥iiij. cum spir. salis arm. gutt. xx.

Vel ℞. *Cortic. fraxini.*

*ligni tamarisci ana. ℥℥.**sassafras ℥iij.**radic. helleb. nigr. ℥ij.**cucumeris asinini ante plenam maturitatem vel lignositatem collect. ℥ij.**polypod. ℥vj.**caryophyllat.**salis genist. ana. ℥℥.**croci Martis solubilis ℥j.*

concreta & contusa dentur ad nodulum pro duabus vini mensuris. Dosis ℥iij. hæc sensim incidunt, corrigunt & evacuant, per tempus exhibita, & pro tolerantia ægri propinata.

Plura serum copiosum salinum corrigentia, & simul diuretica intermedialis vel præmissis purgantibus, quærere supra, quæ cum simul item Diaphoretica sint, maximæ convenient lymphæ attenuandæ, corrigendæ, & vario modo expellendæ.

Reliqua lymphæ vitia, quando vel magis vel minus est acida, vel copiosa vel deficiens, vel viscosa aut liquidior, vel impura, dictis medicaminibus similiter parent.

CAPUT XV.

Splenetica exhibet.

Lienem perpendentes, visceris hujus naturam nondum verè perspectam sanè lugemus cum aliis infinitis; etsi enim conspiciamus

spiciamus insignia ejusdem vasa, in primis arterias, & copiosos nervos, usus attamen teste *AMMANNO* latet maximam partem.

Credibile interim, imò, quodammodo demonstrabile, fieri in hoc viscere & *dulcificationem*, & *sanguinis plusquam perfectionem*: *exhausti* enim animales *spiritus* sanguinem dulcificantes, hic *suas crudiores acidas particulas* *secernere videntur*, pancreate excipiendas, quorum spirituosioribus acidi dulcificatis spiculis arterioso sanguine advectis simul resarciri queant rursus, secretæ verò pro initianda chyli attenuatione in intestinis, & puri ab impuro separatione inserviant. Huic particularum separandarum usui, lymphæ inservit, quæ vitiatâ, separatio item dicta depravatur, unde infinita mala; Si enim acidæ illæ particulæ subtilissimis spiculis dulcificatis destitutæ, coacervantur in sanguine, vel visceris male constituti, vel lymphæ depravatæ causa, cachexia præsto est; Vel si concepta, in mente, idea spiritus animales afficit, & hisce tum afficiatur sanguis & in motu retardetur, acriores redduntur humores cum spiritibus, quibus si legitima denegetur separatio, dicta mala Scorbutica, Hypochondriaca, Arthritica & innumera similia exsurgunt. Pro Exemplo *Melancholica* ancillatur, *cujus causa etsi omnes ferè externa, vel ex cogitationum perturbatione*, paupertate, amore, & similibus sint enatæ, attamen *spiritus animales inficiunt*, ut in motu & actione sua veloci, perturbati, totam, inficiant spirituum Oeconomiam, & corporis debitam constitutionem sanam invertant.

Si paulò apertius declaratum velis opus, en assertionis progressum:

Quemadmodum *bilis, universalis* in sanguine *motus*, *Author primarius*, per Hepar suum perficiens circulum, ibidem concentrationes, sed crudiores superfluas particulas sulfureas relinquit, ita in hoc viscere spirituum animalium crudiores & rudiores particulæ salinæ dulcificationi ineptæ & arterioso sanguine adductæ, separantur & remanent, subtilissimæ verò & exaltatæ volatilissimæ particulæ nervorum fibrillas separatæ subeunt; non secus, ac si filamenta, plantam quandam, humectatura, à vasis fundo aquâ pleno ad radicem

plantæ

plantæ apponas, videbis tenuiorem aquam secundum filamentorum ductum transcendere, exaltationi verò ineptam remanere.

Hic verò remanentes & isti plusquam perfectioni ineptæ particulæ, partim Lienis cavernis implicantur, unâ subnigricans ejus parenchyma componentes; partim ad pancreas amandantur, per apposita lymphæ vehiculâ, vasa nimirum lymphatica, necessariò tum usui, dissolutorio scil. inferviens, in prima chyli, crudiori depuratione & defæcatione.

In hac illibata & sanguinis, lymphæ, & spirituum circulatione, integra consistit sanitas: per innumeros enim gyros circulari spiritus oportet, quo sua mixtione dulcificationem perficiant, & nutriendas partes penitissimè tingant, quia subtili sanguine veçti carnis penetrabilia subeunt, & tenuissimis fibrillarum latebris sese insinuant. *Dulces sint circulati spiritus, ne suis aculeis carnem depascantur crudiores, ac atrophiam pro nutritione inducant*; humores namque crudiores quando spiritibus orbi magis, potius fatigant quam nutriunt.

En spirituum animalium primariam fabricam, qui tum ad cerebrum delati, & ab ejusdem unctuosa substantia post tantam circulationem derivati, nulla postmodum aculeorum rudimenta in sensilissimis etiam nervis exuerunt. Hinc *volatiles spiritus, spirituum re-stauratori expeditissimi sunt*, multòrum gravium morborum tuti & præservatrices & depultrices. Nec bona alimonia ac nutritio, tam à plurimorum ingurgitatione quam spirituosorum moderato & legitimo interventu dependet.

Jam circa visceris splenetici usum occupatis, multa obveniunt impedimenta, quæ dictam spirituum fabricam invertunt, & infinita mala corpori humano contrahunt, & sunt vel externa vel interna.

Inter externa adsunt varia animi pathemata, inter interna diæta variè depravata, sed hæc remota, proximioribus & immediatis struunt vias, quando spiritus, remotioribus illis, in sua actione perturbari, sensim depravari incipiunt, ac tum neglecto principio mali, cruditatibus magis magisque obruuntur vel delassantur & hebetescunt, unde lassitudo, melancholia, tristitia, & tandem

malo ingravescente, lienis parenchymate cruditatibus præsertim acidis repleto, ac lymphâ depravata, incrassata, infinita majora mala, scorbutica, cachectica, hydropica, arthritica, & similia emergunt.

Principaliora ergò Medicamina quæ huc spectant sint *alcalina, volatilia, spirituosâ, resolventia, tenacitatem lymphæ temperantia, Diuretica, Diaphoretica, absorbentia, & similia*, qualia supra de Hepaticis, (utpote cujus affectus cum hujus visceris, admodum concordant:) & alibi tradita sunt; nisi quod validiora requirat Lien aperiencia quam Hepar, inprimis si limositates & lymphæ tenacitas jam fixas egere radices. Hæc tamen in genere intelligantur, ubi lien acidis, austeris humoribus circumfluxus existit.

Ubi verò alcalina prævalet constitutio, conveniunt ea de hepaticis, & bile infringenda communicata.

In genere hic *pro panacea habentur martialia*, quæ ob singularem alcalinam energiam errans in corpore acidum, sibi associant, *Cl. Thomsons* etiam teste: Ferrea inquit, remedia exquisitè instructa, succorum coagulantium texturam invertunt: proinde coagulata tandem, à naturæ robore resolvuntur, & obstructions splenis uteri, per accidens aperiuntur: eadem etiam medicamenta materiæ impetuosæ, liquores vitales colliquantis atque in exorbitantem balsami animalis profusionem Archeum irritantis refrænationem faciunt; profectò ita ut menstrua etiam defectuosa vel superflua, ab eadem Medicina emendari queant, causæ scil. spinosæ tabescentis, nec non congelantis amorione.

Ex hoc item fundamento *Acidulæ admodum conducunt*, quia præter accidentalem aperienciam vim, calorem temperant, & *lymphæ tenacitatem diluunt*, solum vero acidum rude salinum per urinas educunt. Vires illarum admodum deprædicat *Cl. dictus Thomson*; *Vitæ*, inquit, commodâ plurima emergunt è fontibus acidis sperma sulfuris primigenium sapientibus, nec non metallica Martis vena imprægnatis, unde ventriculi & intestinorum tunicis adhærentes sordes abstergunt, & abluunt, stomachi robur si justa portio sumatur, conservant, crassa, viscosa excrementa everrunt, aciditates quadantenus retundant tartareas, coagulationes, ob-

stru-

», struções causantes, (unde febres pertinaces, scorbutus, flatūs
 », hypochondriaci, icteritia, hydrops &c. oriuntur:) reserant, eli-
 », minantque, menstrua provocant, urinæ exacerbationem leniunt,
 », duelech fabricam pro tempore impediunt, imò synagma fabu-
 », losum initians disjungunt, insuper membranarum laxitati, atque
 », villorū toni remissioni auxiliantur: quapropter ad diarrhæam,
 », lienteriam, & cæliacam conducunt, per accidens porro cephalal-
 », gicis, asthmaticis, vertiginosis opitulantur.

Sed eandem hic observari volumus & considerari sententiam, quam de Hepaticis supra posuimus, nimirum, ubi humiditas copiosa lymphatica exsuperat, in forma sicca martialia propinanda, secus ubi lymphæ tenacitas magis liquidis diluenda.

Præter martialia de Marte supra tradita, sequentia non infimæ sunt sortis, vegetabilibus aromaticis, aperientibus maritata: inter hæc maximè laudat *D. Timæus* suam

Essentiam Hypochondriacam.

℞. *Limatur. Martis subtiliss.* ℥ij.
irroretur spir. vitrioli q. s.

mixta stent in vase vitreo per triduum, postea affunde *vini albi generosi* ℔.ij. stent in digestionem per 7. dies, agitentur quotidie aliquoties, in colatura infunde

Trochisc. de cappar. ℥vj.

rhabarb. ℥℔.

spec. diarrhod. abb. ℥ij.

diatrion. santal. ℥j.

aromat. rosar. ℥j. ℔.

crem. tartari ℥ij.

facul. bryon.

aron. ana. ℥ij.

sal fraxini.

cichor.

absynth. ana. ℥j.

croci. ℥j.

Mixta digerantur in M. B. per triduum, postea colentur, colatura ad medietatem abstrahatur per distillationem, residuum servetur in vitro.

Dosis est à ℥ss. ad ℥ss. ex carnis jusculo, vel alio liquore.

Multò præstantius hæc sit Essentia si loco Martis, vitriolo irrorati, addas *croci Martis solubilis*, hic etenim expeditius sal nocuum oberrans absorbet, quam acido jam saturatus & solutus Mars.

Poterit etiam fieri tale VINUM MEDICATUM, v. g;

℞. *Cortic. fraxin.*
radic. cappar.
tamarisci.
radic. fœniculi.
petrosel. ana. ℥ss.
herb. cuscut.
capill. vener. ana. m. ss.
cinamomi.
macis ana. ℥j.
sem. anisi.
agni casti ana. p. iij.
fl. borrag.
bugloss. ana. ℥iij.
croci Martis solubilis ℥ij.

mixta, & in tribus vini mensuris infusa, propinentur bis de die ad ℥v.

Vel fiat tale VINUM SPLENETICO-HYSTERICUM.

℞. *Radic. enul. camp.*
scorzoner.
byronia.
bugloss. ana. ℥v.
polypod. q. ℥ij.
Hol. meliss.
scolopendr.
ceterrach.

Fol. puleg.
arthemis.
thymi.
epithimi.
Flor. borrag.
bugloss.
hyperici.
thilia.
anthos.
acaciar. ana. m. ℞.
sem. anisi. ℥iij.
sileris mont.
dauci.
angelic.
passinac. hortens. ana. ℥j. ℞.
Fol. fenn. or. ℥iij.
Rhapont. ℥j.
cinamomi. ℥℞.
zedoar. ℥ij.
cortic. arant. rec. ℥j.

Incisa & contusa dentur ad nodulum.

Hunc ad fundum dolioli, sex mensuras continentis affige, ac affunde ab initio sequentis lixivii mensuram unam semis, v. g.

Recipe mensuras quatuor *aquæ fontanæ*, in hac *sapius* extingue *chalybem*, ignitum, cum hac aqua *chalybeata* & *cineribus juniperi puris*, fac lixivium; In hujus lixivii mensuris tribus coque *passular. minor.* ℥vj. *major.* ℥ij. demptis acinis concisis, & contulis minoribus, donec dimidia pars decocta sit; hoc lixivium colatum, fervens ut dictum superfunde nodulo, quatuor verò horis elapsis reple doliolum vino veteri, & relinquantur per dies aliquot; Postea veniat in usum, nimirum bibatur de eo mane & vesperi haustus, præmissis mane aliquot cochlearibus jusculi.

Sic admodum etiam conducunt tales mixtura, quæ acidum vapori-

rationibus nocivum & suffocans expeditè pessundant, & aculeos atterunt, & edulcorant, v. g.

℞. *Aqua fœnic.*
meliss.
menth.
bugloss.
fl. papav. err.
fumar.
loch. sani.
cinamomi.
asthmatic. ana ʒi.
elix. vita Matthiol. ʒiij.
syr. papav. errat.
rubi idai ana. ʒß.
succi kermes ʒij.
confect alkermes ʒj.
l. opiat. gr. viij.
spir. salis armon. ʒß.
salis succini vol. ʒij.
tinct. hyperici.
succini tartarifat ana. ʒij.

Mf. de hac mixtura detur sæpius, vel singulis dimidiis horis j. vel ij. cochlearia, instante paroxysmo.

Excell. Wedelius commendat ex *Helmonte* decoctum vel infusum oculorum cancri, cum vino factum, acquirere enim saporem alcalicum, & egregiam medelam dolorum hypochondriacorum, nephriticorum & aliorum plurimorum morborum esse, asserit.

Si præter peccans rude acidum, copia humoris serosi exsuperare videtur, magis solida forma coducunt adhibita medicamina intermediatis purgante vi leviter præditis, quæ simul acidum sero contentum corrigendo evacuunt, tale est Electuarium Eq. *D' Obon. D. Majerne.*

℞. *Radic. liquirit. ras. ʒiij.*
polypod.

sem.

sem. anisi.
folliculor. senn ana. ℥j.
ficumping. num. 9.
sem. cartham. conuass.
Fol. senn. el. ana. ℥℞.

Coque cum s. q. aquæ ad dimidias, cum colatura extrahe sequentia.

℞. *Pulpa passular. min. ℥ij.*
cassie fistula.
prunorum ana. ℥j. probè mixtis adde
Rhabarb. fin. pulv. cum ol. cinam. irrorat. ℥iij.
lapid. lazuli præp. ℥ij.
syr. de pomis ℥j. ℥ij.
ambrae gris gr. v.

misce fiat s. a. Electuarium.

Vel fiat talis Confectio Splenetica.

J. H. J.

℞. *Conseru. Flor. Tunica ℔j.*
nitri tartarifat. ℥j.
salis meliss.
urtic. ana. ℥ij.
succini volat. ℥j.
balsami antimonial. succinati.
olei fœniculi super corallia. r. infusi & tincti ana. ℥j. ℞.
cinamomi ℔℞.
cinamomi opt. pulv. ℥℞.
garyophyll. ℥ij.
nucis Indic. condit. ℥iij.
ambrae gris. spir. rosar. solut. ℔j.

misce exactè & serua curiose.

Dosis ℥j. sæpius exhibita

Fit item Syrupus Spleneticus hoc modo.

℞. Passular. minor ℥j.
 radic. rubia tinct. ℥j.
 eringii.
 polypod. ana. ℥ss.
 nasturt. aquat.
 fl. bugloss. ana m. j.
 sem. anisi ℥ss.

Coque cum ℥. q. aquæ, colaturæ ℞. ℥j. ℞.

succi pomor. ℥viii.

In hisce per tres dies infunde

Croci Martis solubilis ℥ij.

Postea colaturæ adde sacchari albi q. s. & ad syrapi consistentiam coque.

Cl. Sylvius hisce suis Pillulis Spleneticis multum tribuit.

℞. Gummi Galbani aceto squillit. solut. ℥ij.
 vitrioli Martis ad albed. calcinat.
 mastich. el. ana. ℥j.
 castor. opt. ℥ss.
 myrrh. rubr. gr. xv.
 croci opt. ℥ss.
 troch. alhand. ℥j.
 resin. scammon.
 jalapp. ana ℥j.
 olei citri. gutt. ij.

misce, fiant pillulæ num. 50. de eis capiat lectum ingressurus num. v. vel vij.

Vel ℞. Extract. cathol.

Martis succo pomor. borsdorf. fact. ana. ℥j. ℞.
 diagrid. sulf. gr. viij.
 resin. jalapp.
 croci Martis solub. ana. ℥j.

cum

cum balsamo antimoniali fiant. f. a. Pillulæ.

Si externa ex usu esse videantur, fiat tale Emplastrum.

℞. Empl. de meliort. ʒ ij.

gummi ammon. aceto solut. ʒ ij.

trochisc. de cappar. ʒ j. β.

olei absynth. dest. ʒ j.

cera, therebint. ana. q. f. ut fiat Empl.

Vel ℞. Olei dest. absynth.

rutæ.

spir. salis arm. ana. ʒ β.

m. hoc inungatur regio licnis,

Circa martialium adhibitionem nota quæ supra de Marte notari volumus, *an excrementa tingantur* vel non: sic & *motus imperandus*, quo humores torpidi excitentur, & medicamentum actuetur magis, præprimis si in forma sicca sive solida propinata fuerint martialia.

Si tenacitas pituitæ coagulatae eò processit, ut mox concrescere, & lapidescere velle videatur, tunc acida volatilia exhibenda, quæ coagulationem destruunt, acido inductam: in hoc omnibus præstat spir. nitri volatilil, quem suo loco quære.

Observandum etiam, ut dulcia justè propinentur, ne excedente eorum usu cruditatibus acidis materia subministretur, & malum augeatur.

C A P U T VI.

Anticolica tradit.

ATroces hæ dolorum furia, diversis acidi depravatis mixturis ortum debent, ex bilis enim pinguioris mixtura, ubi bilis inflammata subigitur, ardoris inducitur sensus, ad gangrænam accedens: Si verò subacta bile, vel pauca, vel minus pingui, *pituita tenax* accedat, tum sublata effervescentia, *algidi sensus adest* in remotis

Yyy

parti-